

אגדתה'נס

הרחבות וכיווני מחשבה על אגדות התלמוד, סביב הדף היומי >> י-טז כסלו התשעו >> סוטה ל-לו

נושאי השבוע: לשון הקודש, הכניסה לא"י

יצאה בת קול ואמרה: השעה אחת והרי החדשות *נקודת זמון בסו"א*

אמר רבי יוחנן: כל השואל צרכיו בלשון ארמי אין מלאכי השרת נזקקין לו, לפי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי...
ואין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי? והתניא: יוחנן כהן גדול שמע בת קול מבית קדש הקדשים, שהוא אומר: 'נצחו טליא דאזלו לאגחא קרבא לאנטוכיא', ושוב מעשה בשמעון הצדיק ששמע בת קול מבית קדש הקדשים, שהוא אומר: 'בטילת עבדתא דאמר שנאה לאייתאה על היכלא, ונהרג גסקלגס ובטלו גזירותיו', וכתבו אותה שעה וכיוונו □ ובלשון ארמי היה אומר!

אי בעית אימא: בת קול שאני דלאשמועי עבידא, ואי בעית אימא: גבריאל הוה, דאמר מר: בא גבריאל ולימדו שבעים לשון (לג ע"א).
[רבי יוחנן אמר שהמבקש בקשות בארמית □ המלאכים אינם מעלים למעלה את בקשותיו, כי אינם מבינים ארמית. הגמרא מקשה על זאת משני סיפורים: יוחנן כהן גדול, כשהיה בקודש הקדשים ביום כיפור, שמע בת קול שמספרת בארמית על ניצחון החשמונאים באנטוכיא, ושמעון הצדיק שמע שם בת קול שמספרת בארמית על גזרות נגד היהודים שהתבטלו. בדקו וגילו שזה באמת קרה באותה שעה שאמרה בת הקול. כיצד בת הקול דיברה בארמית? תשובה אחת: בת קול שונה ממלאך, היא נועדה להשמיע דברים. תשובה שנייה: היה זה המלאך גבריאל, שבאגדה אחרת מסופר כי הוא לימד את יוסף שבעים לשון □ זהו המלאך היחיד שידוע ארמית.]

נדמיין כי אנו נכנסים בעיצומו של יום כיפור, בשיא סדר העבודה, למקום המקודש ביותר □ קודש הקדשים. דממה מסביבנו, יראת קודש ממלאת את לבנו, ולפתע נשמע קולו של דן כנר: "כוח של חיל האוויר תקף שתי מטרות ברצועת עזה."
זה היה יכול לאכזב. באמצע התרוממות הרוח, לעבור במעבר חד למבוק חדשות? כך קרה ליוחנן הכהן ולשמעון הצדיק: בקודש הקדשים הם קיבלו ערכון מבת קול על התרחשות מעבר לים. בעלת משמעות לאומית, אך מנותקת מקדושת היום. מפתיע גם שהסיפורים מובאים רק בדרך אגב, כקושיה על הדעה שמלאכים אינם דוברי ארמית. סיפור משמעותי שכזה אינו יכול להיות אגבי, הוא הוא עצם הסוגיה. ברור שהמלאכים אינם סובלים מקושי לקלוט שפה זרה, אלא הם אינם דוברים ארמית מסיבה מהותית. ייתכן שהסיבה היא שהם שייכים לאמת המוחלטת, ואילו השפות (מלבד העברית) הן הסכמיות, נוצרו בתהליך אנושי. הניתוק של המלאכים אינו מתבטא רק בשפתם, אלא באופן כללי הם מנותקים מההווה, הם נצחיים. ה"כאן ועכשיו" אינו רלוונטי מבחינתם, גלויים לפניהם כל הדגים שייצטפו מחר בעיתונים של היום.

האמנם, בפרספקטיבה

נצחית יש התייחסות לזמן

הנתון?

פתאום מתברר אחרת. הכהן הגדול ניגש להתפלל, ושומע מה קורה כאן ועכשיו. ברגע זה העם זוכה לישועה. האמנם, בפרספקטיבה נצחית יש התייחסות לזמן הנתון?
התשובה חיובית אך מסויגת. אפשרות אחת היא שגם דבר ה' חודר לפעמים למציאות הזמנית כדי להודיע, ובמקרה שלנו □ למסור מידע חיוני לתפילה על ישועת ישראל. האפשרות השנייה מתבססת על אגדה אחרת (המופיעה גם היא באגדות שבוע זה, לו ע"ב), המספרת כי יוסף נמצא ראוי למלכות, אך לא ידע שפוט. האם מי שרוח אלוקים בו יכול לחיות בהווה, להנהיג את המציאות הארצית? כן, מפני שיש צד של רוח אלוקים המתגלה בהווה. גבריאל, כוח מידת הדין, הגילוי האלוקי שדואג שיקרה בעולם מה שצריך לקרות, פותח ליוסף את השער לעולם כמו שהוא עכשיו.
התפילה המעולה היא בעברית, אך יש מקום גם לשפות הסכמיות. השאיפה היא לאמץ מבט נצחי, אך לדעת שגם מבזק החדשות הוא גילוי מסוים של יד ה'.

סוגיות השבוע

נושאי האגדות בספרי השבוע

והזיונים והסו"איות משאחוריהם

"בו ביום" - דרשות שנאמרו ביום פתיחת בית המדרש ביבנה לציבור הרחב: באיזה אופן השתתפו ישראל בשירת הים | היחס בין אהבה ליראה

אדם אומר שבחו בקול נמוך וגנותו בקול רם: האמנם דווקא את הרע צריך להעצים ולהחצין? לשון הקודש: באלו אירועים ובאלו תחומים בעבודת ה' יש לדבר בלשון הקודש דווקא, ובאלו אדם אמור להשתמש בשפתו הטבעית המובנת לו

כניסה לארץ: האם כל מלכי הארץ ראו את נס הירדן | כניסה לארץ בתנאי שיורישו את יושביה המרגלים: שליחת המרגלים לא הייתה ברצון ה' | כלב ויהושע ניצלו בעזרת תפילה | כפירת המרגלים בכח ה', ועוד

העלאת הארון: במה חטא עזרה, במה חטא דוד

הקמת האבנים: האם כתיבת התורה פנתה לעמים

יוסף ויהודה (אגב סדר השבטים בהר עיבל): מדרשי יוסף ואשת פוטיפר, כניסת נחשון לים סוף

על המיזם:

אגדה היום בא לתת מענה לאנשים שרוצים להרחיב מעט (אבל רק מעט) בלימוד אגדה. הוא מבוסס על הפלטפורמה של הדף היומי, ומאפשר ללומדי הדף היומי להעמיק מעט באגדות של השבוע, אך מיועד לכל מי שמעוניין להציץ לעולם של חז"ל.

המיזם כולל עלון המופץ באינטרנט וקבוצת לימוד וירטואלית בפייסבוק. עומד מאחוריו צוות בוגרי ישיבות הסדר, שמזמין את כל מי שרוצה להצטרף לשורותיו.

אגדה היום

סוטה ל-לז
הכניסה לארץ

של מי התורה הזאת? לאומיות ואוניברסליות

[משנה] ובנו את המזבח וסדוהו בסיד וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון... [ברייתא בגמרא] תנו רבנן: כיצד כתבו ישראל את התורה? רבי יהודה אומר: על גבי אבנים כתובה, שנאמר: וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת וגו', ואחר כך סדו אותן בסיד. אמר לו רבי שמעון: לדבריך, היאך למדו אומות של אותו הזמן תורה? אמר לו: בינה יתירה נתן בהם הקב"ה ושיגרו נוטירין שלהן וקילפו את הסיד והשיאוה, ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להן ללמד ולא למדו. רבי שמעון אומר: על גבי סיד כתובה, וכתבו להן למטה: למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות ככל וגו'. הא למדת שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותן. (לה ב) בכניסתם לארץ כתבו ישראל את התורה בכל השפות, שכל העולם יוכל לקרוא. עם זאת, הם סדו את האבנים בסיד. השאלה היא אם הכתב היה מעל לסיד או מתחתיו? גלוי או נסתר.

פרשת הכניסה לארץ נידונה מחדש בדורנו. מלבד הממצאים הארכיאולוגיים שנתגלו רק בזמננו, משמעות הפרשה רלוונטית כשישראל נכנס שוב לארצו. הפעם יובאו שני קטעים ממאמרים עכשוויים, משני קצות הקשת: מאמר של הרב יוסף פלאי מתוך אתר ישיבת עוד יוסף חי, ומאמר של יוסק'ה אחיטוב ז"ל מאתר מרכז יעקב הרצוג. הקטעים כתובים בלשון ימינו ולכן מדברים בעד עצמם; הקוראים מוזמנים לעמוד על הדומה והשונה בין ההתייחסויות לאותה אגדה בדיוק.

לקראת הכניסה לארץ כנען נצטוו ישראל לכתוב על האבנים "את כל דברי התורה הזאת" (...). פסוקים אלה קושרים באופן בלעדי את מתן תורה עם הזהות הלאומית של עם ישראל, כמאמרו של רס"ג בספרו "אמונות ודעות": "לפי שאומתנו בני ישראל אינה אומה אלא בתורתיה" (...). לפיכך אולי מפתיע להיווכח שדווקא בויקה לפסוקים אלה, ניתן למצוא בחז"ל עמדה שונה, שעל פיה התורה יועדה לכל באי העולם, ולמענם נועדה כתיבת התורה על האבנים במעבר הירדן (...). דברים אלה עולים בקנה אחד גם עם דברי הגמרא הידועים: "א"ר יוחנן: מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה, עד שבא אצל ישראל וקבלוה". מכאן, שלפחות אסכולה זו בחז"ל מערערת על הזיהוי הבלעדי של עם ישראל עם התורה ומקשה במיוחד על הנחת האחדות המטאפיזית שבין עם ישראל ותורת ישראל... (יוסק'ה אחיטוב)

יש כאן תופעה יוצאת דופן, שהרי סוף־סוף התורה ניתנה רק לישראל, ובכל זאת כאן היא מופנית לכל האומות! (ולא נראה שמדובר רק על שבע־מאות בני נח אלא על כל התורה). הדבר מזכיר את דברי חז"ל שבמתן תורה הקב"ה החזיר את התורה על כל האומות, וכך גם כאן, במתן התורה המחודש בהר עיבל. ולמרות שבדרך־כלל אין מלמדים תורה לגויים וגוי שעסק בתורה חייב מיתה □ נראה שכאן היתה הוראת שעה מיוחדת. והנה רש"י כתב שהדבר נעשה "כדי שלא לתן פתחון פה לאומות", ואפשר לכאורה לומר שזהו מעין 'משחק' בלבד, ובאמת גלוי וידוע שהגויים לא יקבלו, כמו שנאמר בהמשך הסוגיא "ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לבאר שחת, שהיה להם ללמוד ולא למדו". אך באמת נראה שיש כאן פנייה רצינית אל אומות העולם לתקן את עצמם (...). "שאם היו חוזרין בתשובה היו מקבלין אותם". וגם אם בינתיים האומות לא הרימו את הכפפה, הרי הדברים מרמזים לשאיפה עתידית משיחית, ככתוב על מלך המשיח שיבואו כל הגויים לשומעו" (הלכות תשובה ט, ט). ודוקא ר' שמעון, הסובר שכל מה שעשו האומות לצורך עצמם עשו (שבת לב, ב), הוא זה שמצדד בכתיבה גלויה לעמים ובקשר גלוי של האומות לתורה. "פי אָ אָהפֿך אֶל עַמִּים שְׁפָה בְרוּרָה לְקִרְא כְּלָם בְּשֵׁם ה' לְעַבְדוֹ שְׁכֵם אֶחָד" (הרב יוסף פלאי)

כלי עבודה טוב לבדוק מי האומר את האמרה או הסיפור. החולקים סביב הכתיבה על האבנים הם רבי יהודה ורבי שמעון. הם מופיעים גם קודם (במקום רבי שמעון מופיע בנו, שסביר שלמד ממנו והולך בדרכו) במחלוקת על גובה המים במעבר הירדן: בהתאם לגודל מחנה ישראל או באופן שכל העמים המחלוקות דומות: לרבי יהודה הכניסה לארץ הייתה אירוע לאומי, רבי שמעון רואה בה ממד אוניברסלי. השניים חלוקים גם בסיפור על בריחת רשב"י למערה: רבי יהודה שיבח את הרומאים ורבי שמעון גינה. התהפכות בתפקידים? רבי יהודה אוניברסלי ורבי שמעון לאומי? ההיפוך מחדד את הדעות: האחריות שמטיל רבי שמעון על האומות ללמוד תורה - היא הסיבה להתנגדותו אליהן כשהן אינן מקיימות זאת.

נקודות למחשבה

שאלות לבין ולמחשבה
(בבית. בפקק. בתור
הסופר או בשלייה בבסיס)
סביב הסוגיות

גדול המקרא את ההלל והן עונים אחריו: האם עם ישראל היה שותף פעיל בשירת הים, או נגרר אחרי משה? לא עבד איוב אלא מאהבה, שנאמר הן יקטלני לו אייחל: למה העובדה שאיוב עבד את ה' מאהבה נחשבת לחידוש גדול? האם תלונתו כלפי ה' משקפת יחס של יראה, ואולי באופן כללי היראה שייכת יותר לעובדי ה' באומות העולם? ומדוע אהבה נמדדת פעמים רבות במסירות נפש? תפילה בכל לשון: מה עדיף - טקסט מקודש או תפילה חופשית?

שמע בת קול מביט קדשי הקדשים: בת קול מספרת מה קורה בעולם עכשיו, בהווה. מה זה אומר על היחס לאקטואליה? פרט חולף שמחר יעטפו בו דגים, או שכל התרחשות היא דברי אלוקים חיים?

דעו על מה אתם עוברים את הירדן: האם הישיבה בארץ חייבת להיות חשבון העמים האחרים, עד כדי כך שהכניסה לארץ מותנית בהורשתם?

בקשו עלי רחמים שאנצל: איך ניצלים מהשפעה חברתית רעה? אולי רק בעזרה משמים?

צרעה לא עברה: מה מהנהגה הניסית נשאר בכניסה לארץ? עדיף לנצח במלחמה בעזרת כוחות על-טבעיים או בעצמנו?